

KELIONĖ APLINK TEATRA

4. Debesys saulę gaudė

J.Grušas "Švitrigaila", 1975 m. Švitrigaila - Kęstutis Genys, Aleksandra - Danutė Juronytė.

ANTANAS ŽEKAS

Tuo tarpu teatre iš tikrųjų debesys saulę gaudė. Po gana sėkmingo "Biografijos..." spektaklio mūsų naujasis "vyriausias" lyg trupučiuoką išsikvėpė. Tai galima suprasti, - grynas vilnietis, šaknimis suaugęs su tuo miestu V.Čibiras sunkiai aklimatizavosi Kaune. Poilsio valandėlėmis matydavau jį abejingai žingsniuojantį Laisvės alėja nuo teatro iki Soboro (dabar šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia) ir atgal. Ši procedūra labai priminė kasdieninį priverstinį kalinio pasivaikščiojimą įgrisusiame pilkame kalėjimo kiemelyje. Nepaisant to, jis vis dėlto dirbo. Norėdamas išlaikyti savo naujųjų pareigų "svorį", ėmė bendradarbiauti su Juozu Grušu (tapusiu tikru Kauno dramos patriotu) ir pradėjo statyti naują dramaturgo istorinį veikalą "Švitrigaila". Pakvietė tautinėje dramaturgijoje igudusią dailininkę Janiną Malinauskaitę, "Barboros Radvilaitės" kompozitorių Giedrį Kuprevičių. Deja, nežiūrint didelių pastangų ir patyrusios statytojų grupės meistriskumo, spektaklis kažkaip "neiškepė". Režisūra (taip pat dekoracijos bei kostiumai) daugiau priminė klasikinės tradicinės operos išraiškos kanonus. Dekoratyvu, pompastiška, šalta. Tuo tarpu nauju vėju padvelkė iš Šiaulių į mūsų teatrą atėjęs jaunas režisierius Jonas Vaitkus. Tik va, - žvelgdamas į šį energingą, maistingos dvasios kupiną, netradiciškai mąstantį jaunuolį, kažkodėl pajusdavai norą jam prieštarauti (pripažinkime, kad greta visų savo talentų Jonas

pasisekė, ir netrukus Kauno teatro visuomenė išvydo nepaprastai gražų (dail. J.Malinauskaitė), metaforų ir simbolikos kupiną poetinį "Svajonių piligrimo" spektaklį. Neįprastas tuomet įvykis buvo visos Vilniaus konservatorijos XIX laidos absolventų atėjimas į Kauno teatrą. Tarp jų - Valentinas Masalskis, Jūratė Onaitytė, Nina Radaitytė, Remigijus Sabulis, Robertas Vaidotas, Valdas Žilėnas ir kt. Gabūs jauni aktoriai į šešiasdešimtmečio Jubiliejui besiruošiančio Kauno dramos teatro trupę įliejo gaivaus-kūrybinio polėkio. Dėsninga, kad pagrindinis šios "injekcijos" autorius buvo nenuilstantis Romualdas Tumpa. Rašydamas "nenuilstantis", susimąstiau... Tomis dienomis jo akyse vis dažniau buvo galima išvelgti nuovargį, kalbantis su gerais

M.Gorkis "Paskutiniai", 1978 m. Jakovas - Antanas Barčas, Lėščius - Antanas Žekas. Nuotraukos iš asmeninio albumo

Vaitkus turi savybę sukelti negiamą aplinkinių reakciją). Pamenu, sykį mano bute apsilankė Romualdas Tumpa ir pasiskundė niekaip negalįs perprasti šio jauno režisieriaus: "Jis lyg ežys... Man regis, niekada nesugebės pritapti mūsų teatre, paklusti įprastai tvarkai, tradicijoms". Ką gi - šiuos žodžius gal ir galima laikyti pranašiškais: ištikimas sau Jonas Vaitkus niekuomet nepakluso kažkieno primestai tvarkai ar tradicijoms... Jis tiktai daug ir našiai dirbo (šito nepaneigs). Pradėjęs K.Sajos "Mediniai balandžiai" (turėjusiais ne itin didelį pasisekimą), Jonas Vaitkus drauge su rašytoju (tuometiniu teatro literatūrinės dalies vedėju) Eugenijumi Ignatavičiumi imasi iš M.K.Čiurlionio literatūrinio palikimo tekstų lipdyti vientisą scenos veikalą. Tai jiedviem

bičiuliais net skundas blogėjančia sveikata išsprūsdavo. Kartą, berods, grįžus iš Baisogalos, kur vaidinome "Amerika pirtyje" (beje ten buvo pasirašyta ir parodinė sutartis su kolūkiu, tad ir direktorius privalejo dalyvauti), jau vėlai vakare Romualdas pakvietė mane į jo garažę įrengtą poilsio kambarėlį. Išvirė kavos, taurelę pripylė ir staiga išsiliejo pritvinkusiais sielos šauksmais. Apie daug ką... Apie savo ligą, sudėtingus šeimyninius santykius, nusivylimą ateities perspektyvomis bei brežnėvinės sistemos išsigimimą (buvo pats Brežnevo "žydėjimas"). Pagaliau, apie iš viso nenusisėkusį gyvenimą ir atslenkančią mirtį... "Antanai, man jau viskas baigėsi... Metas mirti". Bandžiau raminti - nepavyko. Tuomet taip ir išsiskyrėme. Po kelių dienų, ketvirtą valandą ryto suskambė-

jo telefonas - kalbėjo direktoriaus pavaduotojas, buvęs aktorius Vincas Tamulis. Iškart supratau, kad įvyko kažkas bloga. - "Mirė Romas". - "Kuris Romas?..", mat kolega Romualdas Vitkauskas buvo silpnos sveikatos, nuolat ligoninėse gulinėjo... - "Tumpa".

Pajutau, kad didžioji mano sąmoningo gyvenimo dalis jau lieka praityje. Kitą dieną po laidotuvių buvau pakviestas vaidinti epizodinį vaidmenuką režisieriaus Raimondo Vabalo kuriamame kino filme (nebepameni pavadinimo). Filmavimas vyko prie Raseinių, tiesiamame greitkelyje Kaunas-Klaipėda. Nakvojau Raseinių viešbutyje ir prieš rytą susapnavau keistą "makabrišką" sapną: regis, susitikau Romualdą (žinojau, kad miręs) teatro kavinukėje, pas minėtą Lydą, ir klausiu, norėdamas pajuokauti: "Tai kaip ten pasitiko?" - "Neblogai... atsakė, - atskirą kambarį paskyrė, su spintomis ir stalu." - "Na, o kaip toji smala" - girdėjau, jog nusidėjėliams tenka smalą gerti?... O jis sąmojingai atrėžė: "Nė kiek neblogesnė nei Lydos kalvadosas". (Buvo toks gėrimas - Anykščių gamybos surogatas). Šį sapną filmavimo aikštėje papasakojau operatoriui Jonui Gričiui. Jis tik rankomis skėstelėjo: "Va čia tai bent! Nuostabus scenarijus. Iškart galima filmuoti".

O gyvenimas tęsiasi...

To paties mėnesio pabaigoje Jonas Vaitkus pakvietė žiurovus į neįprastą A.Žari "Karaliaus Ūbo" premjerą. Atrodė, jo vaizduotei nėra ribų. Paėmęs pas mus retai matytą absurdo teatro kūrinį, jis be jokių skrupulų davė valią fantazijai, ir spektaklis suskambo garsiai, aštriai, spalvingai, kartais gerokai šokiruodama prie inteligentiškos teatro ramybės pripratusį "padorų" žiurovą. O Kauno teatro aktoriai, jau daug patyrę Jono Jurašo kūrybos laikmečiu (tada jiems buvo aplaužyti "ragai ir kanopos") šiuokart apimto ir prie "Jono II" išraiškos manierų greit priprato, stengėsi paklusti. Nors, kaip esu sakęs, trukdė tas Jono Vaitkaus asmenybės skleidžiamas kito, šalia esančio, netgi kūrybos partnerio, neigimas.

Sudėtingas gyvenimas virė teatro užkulisiuose. Vytautas Čibiras, išleidęs, dar porą mažai pastebimų premjerų (L.Pirandelo "Šeši personažai ieško autoriaus" ir L.Zorino "Nepažįstamasis") po R.Tumpo netekties atsisakė pareigų ir grįžo į Vilnių.

Dar tebebandė su asmeninėmis problemomis kovoti Valdas Lencevičius - dviem sudėtimis (A.Jodkaitė - L.Želčius ir G.Balandytė - A.Žekas) pasiryžęs pastatyti A.Arbutovo "Senamadę komediją". Labai troškome sėkmingai baigti šį darbą (juolab kad pjesė aktoriams labai patraukli, o ir dramaturgas ne banalus), bet dėl minėtų režisieriaus ydų repeticijos vyko labai sudėtingai. O vėliau

(išleidus pirmąją sudėtį ir dirbant su antrąja), tapo tiesiog nepakenčiama, todėl V.Lencevičiaus paslaugų teko atsisakyti. Spektaklį baigė Jonas Vaitkus. Nors, statant lenkų dramaturgo E.Brylio miuziklą "Paveikslėliai ant stiklo", kurį režisavo žinomas lenkų aktorius ir režisierius V.Semionas, Valdas dar šiek tiek darbavosi pastatymo grupėje, bet neilgai trukus, bičiulių širdgėlai, jis visam laikui paliko teatrą.

Kaip tik tada Kauno scenoje įvyko sėkmingas režisieriaus Eimunto Nekrošiaus, pastačiusio S.Šaltenio pjesę "Duokiškio baladės", debiutas. Kad ir kas ką kalbėtų, šis spektaklis mano atmintyje paliko ryškų, sakyčiau, sakralinį įvaizdį. Tad labai gaila, jog netrukus po irgi išimtinios A.Čechovo dramos "Ivanovas" premjeros E.Nekrošius persikėlė į Vilnių. Aš suprantu nerašytą teatro taisyklę - sunku išsitemkti po vienu stogu dviems talentingiems žmonėms (mat tuomet Jonas Vaitkus jau tapo vyriausiuoju režisieriumi) - vienok ir šiandien apgailėstaudamas kartoju - gaila, labai gaila!.. Užtat subujojo, suvešėjo Jono Vaitkaus darbai.

Jokiu būdu aš nesiiu vertinti įvairiaspalvės anuometinės jo kūrinii panoramos. Tai dar ne istorija. Viskas čia pat - ranka pasiekiamą. Šį darbą sėkmingai atlieka ir ateityje atliks teatro meno teoretikai - specialistai. O man knieti retkarčiais kyštelti savo (dalyvio ir liudytojo) trigrašį. Tad iš daugybės aštuntojo dešimtmečio pabaigos Jono Vaitkaus sukurtų spektaklių aš renkuosi artimiausią darbą - M.Gorkio "Paskutinius". Tuomet per repeticijas (aš vaidinau Lėščių) išimčiau nepaprastai glaudų Jono Vaitkaus ryšį su aktoriais (ne visuomet jo natūrai būdingą), šiltą kūrybos atmosferą ir vėliau nepaprastą džiaugsmą (kaip dabar sako - "kaifa") per spektaklius. Taip klostėsi Kauno teatro reikalai, atėjo naujų talentingų aktorių (Algimantas Masiulis ir Juozas Budraitis), Jonas Vaitkus pradėjo vadovauti naujam Konservatorijos teatrinio meno fakulteto kursui, rengti sau "jauniklius". Man sukako penkiasdešimt. Juozas Miltinis, įvardinęs dramos teatro artistą kaip "filosofą ir akrobatą", išitarė, kad, jo manymu, artisto karjera objektyviai tęsiasi ligi penkiasdešimties metų, ir... viskas. Aš tuomet labai piktingai tokiomis "erezijomis", mintyse ginčijausi, įrodinėjau - šaukiau - netiesia!.. Dabar jau nurimau. Beveik sutinku. Su kai kuriomis išlygomis: žinoma, nebebūsi stebinantis akrobatas, bet užtat nepaprastus "akrobatinius triukus" gali įveikti mintis. Aišku, jeigu turėsi galvą! Tokiu atveju jau nebežinau: ar trukdo artistui amžius, ar padeda? Manau: duok, Dieve, jėgų!.. Kūrybos troškimas, smalsumas ir noras būti naudingam teatrui išlieka - patikėkit.